NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.

2 COR. IV: 13.

DE BEGRAVING EN DE OPSTANDING.

Het is in de geschiedenis en in de verkondiging van 's Heilands lijden en opstanding in de Schrift, eene opmerkelijke bijzonderheid, dat daarbij een zoo groote nadruk gelegd wordt op zijne *begraving*. De Apostel Paulus, in dat heerlijk gedeelte van den eersten Zendbrief aan die van Corinthe, waarin hij de *opstanding der rechtvaardigen* in onafscheidelijk verband met die van hunnen Heere en Zaligmaker zelven predikt, verbindt het lijden en de opwekking ten derden dage, niet zonder eene bestemde bedoeling, op de volgende wijze (v. 3 en 4): *Ik heb ulieden overgegeven 't gene ik ook ontvangen heb, dat Christus gestorven is voor onze zonden, na de schriften: En dat Hij is* BEGRAVEN, *en dat Hij is opgewekt ten derden dage, na de schriften.* Als Maria de zuster van Lazarus, zes dagen voor het laatste Pascha, de voeten van Jezus zalft, en daarover van den Heere geprezen wordt, zoo is het, omdat *zij dat gedaan had tot zijne begrafenisse* (Matth. XXVI. v. 12, Joh. XII. v. 7). Uitvoerig verhalen alle vier de Evangelisten de bijzonderheden dier begrafenis: de afneming van het kruis door Joseph van Arimathea, de bewinding van het lichaam des Heeren in een zuiver fijn lijnwaad, de balseming met specerijen door Joseph en Nicodemus, enz. Mattheus daarbij naar den aart van zijn Evangelie in het bijzonder ons indachtig makende aan die prophecy van Jesaia, dat de Messias *in zijnen dood met den rijke* zoude zijn, door deze eenvoudige maar nadrukkelijke aanduiding van den man, in wiens nieuw graf de Heere werd nedergelegd: *een rijk man van Arimathea* (Matth. XXVII. v. 57, Jes. LIII. v. 9). Op eene niet minder in het oog loopende wijze wordt het verhaal der opstanding, en der eerste verschijning des Heeren na zijne opstanding, aan de vermelding van zijn graf en hetgene *daarin* en *daaromtrent* op den morgen van dien eersten dag der weke plaats had, verbonden. In één woord, alles is er als op berekend in de Schrift, om de aandacht des geloofs te vestigen, in verband met den smaad en het lijden des kruises en met de heerlijkheid der opstanding, op de verborgenheid en de ruste des *grafs*. Trachten wij, mocht het zijn tot bevordering eener voorbereiding onzer harten voor het ophanden zijnde feest, iets daarvan uit de zamenstemming der Schriften te verstaan.

Het *eerste* dan, dat ons hier treft, is die overgang welke de begraving van Jesus lichaam daarstelt tusschen zijn uiterst lijden aan het kruis, en de aanbreking zijner verheerlijking als de overwinnaar van dood en hel door zijne opstanding ten derden dage; die overgang tusschen den staat van des Goëls diepste vernedering, en den aanvang dier steeds toenemende verhooging, Hem als den beloofden en waarachtig bewezenen Christus Gods toegezegd, en door Hem verworven. Zoo heeft Hij het tevens verworven voor zijne Gemeente, voor een iegelijk der zijnen, voor een iegelijk wiens zielsverzuchting het is met Paulus, *Hem te kennen, en de kracht zijner opstanding, en de gemeenschap zijns lijdens, en de gelijkvormigheid aan zijnen dood tot de weder-opstandinge uit den dooden* (1). Voor dezen toch is uit kracht van het door Jesus Christus volbrachte werk aan het kruis, in het graf en in zijne opstanding, na den voorgestelden strijd, en na de ontbindinge van het lichaam dezes doods, niet slechts het uitzicht verworven op een eeuwig *koninkrijk en heerlijkheid* in de *opstanding der rechtvaardigen*; maar ook reeds onmiddelijk bij den dood een *ontslapen* in vrede, een overgang tusschen het lijden dezer tegenwoordige eeuw en de volle heerlijkheid naar ziel en lichaam in de toekomende, een zalige ruste *der ziel*

(1) Phil. III. v. 10, 11.

in het paradijs met Christus, en *des lichaams* in dat graf, dat vóór de in Hem ſtervenden eene zachte *ſlaapſtede* in de Schrift wordt genoemd (1).

De *tweede* merkwaardigheid die de begraving van den Zaligmaker voor het geloof aanbiedt is de tijd waarop zij plaats had; tegen den avond, in de *voorbereiding*, dat is, bij de aanbreking of ingang van den Joodſchen Sabbath (den *grooten Sabbath* genaamd, omdat die midden in het Paaschfeest, en onmiddelijk na het Paaschfeest inviel (2)). Zoo volbracht de Heere Jeſus dan het groote werk der verzoening aan het kruis op den zesden dag; en met den ingang van den zevenden dag begon zijne ruste, zoo veel heerlijker dan die, welke na de wording van hemel en aarde gehouden werd, als het werk der tweede ſchepping door de verloſing in zijn bloed heerlijker is, dan die der eerſte ſchepping, zoo ras door de zonde ontluisterd. Te gelijk werd door dezen ſlaap van den *Heere des Sabbaths* in zijn graf, de ſchaduw-Sabbath des Ouden Testaments als begraven, om door en met zijne opſtanding op den derden dag over te gaan in den rustdag der nieuwe bedeeling; den eerſteling der dagen van de week en van eene nieuwe ſchepping; *den dag des Heeren.*

Wij beſchouwen, in de *derde* plaats, de begraving des Heeren in verband met twee uitſpraken van den Apostel Paulus, die ons den aart der afwasſching en wegneming van de zonden van al wie met Christus door het geloof vereenigd wordt, ten klaarſte voor oogen ſtellen. *Weet gij niet*, zegt hij tot de Romeïnen (VI. v. 3, 4.), *dat zoo velen als wij in Christus Jeſus gedoopt zijn, wij in zijnen dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met hem* BEGRAVEN *door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de dooden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden;* en als hij den overgang der beſnijdenis onder de oude bedeeling in den doop der nieuwe, mitsgaders de verwantſchap van beider beteekenis, doet opmerken aan de Colosſenſen (II. v. 11 en 12): *In Christus zijt gij beſneden met eene beſnijdenis die zonder handen geſchiedt, in de uittrekking des lichaams der zonden des vleeſches, door de beſnijdenis van Christus, zijnde met Hem* BEGRAVEN *in den doop, in welken gij ook met Hem opgewekt zijt, door het geloof der werking Gods, die Hem uit den dooden opgewekt heeft.* Die in Jeſus Christus waarachtig gelooft, die is *door zijnen dood, der zonde gedood* (3), die is *door de Wet, der Wet geſtorven* (4), die is *welgelukzalig* omdat *zijne zonden hem vergeven zijn*, omdat *zijne overtredingen bedekt* (5), ja met Christus BEGRAVEN zijn. *Bedenkt dan*, zegt dezelfde Apostel, *de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn; want gij zijt geſtorven, en uw leven is met Christus verborgen in God* (6). Zouden deze uitdrukkingen uit geheel de volheid der Schrift, uit geheel de zamenſtemming der heilswaarheden voortgevloeid, bloote ſpreekwijzen zijn? Zij zijn, in het geestelijke, even letterlijk waarachtig als het waarachtig is dat het lichaam van Jeſus Christus aan het kruis gedood werd, in het graf werd nedergelegd. In dit verband ligt het gantſche werk van 's menſchen zaligheid.

Wij beſchouwen, *ten vierde*, de begraving van den Heere Christus in den hof van Joſeph, in verband met dat woord eenmaal uitgeſproken in den hof van Eden: *Tot ſtof zult gij wederkeeren.* De aarde, die 's menschdoms moeder was, uit welke het geformeerd werd, moest den door den dood vermeesterden mensch een *graf* worden. Maar Christus overwint *door den dood dien die het geweld des doods hadde* (1), en nederliggende, na die door lijden en ſterven volbrachte overwinning, in *een graf*, verandert voor de Zijnen het vonnis des vloeks in beloften van rust en heerlijkheid. *Uwe dooden zullen leven (ook) mijn dood lichaam, zij zullen opſtaan. Waakt op, en juicht, gij die in den ſtof woont, want uwe daauw zal zijn (als) een daauw der moeskruiden, en het land zal de overledene uitwerpen.* Jeſ. XXVI. v. 19.

En nu, *ten vijfde*, beſchouwen wij de begraving van Jeſus in verband met het hooge belang dat, vooral onder de ſchaduwbedeeling des Ouden Testaments, aan graf en begrafenis gehecht werd, zoo is uit dat oogpunt *deze* bijzonderheid allermerkwaardigst in het leven van den Vader der geloovigen: dat hij in het hem en zijn zaad beloofde Canaän zelfs *geenen voetſtap* eigendom had (2), totdat hij er voor zich en zijn huis een grafſpelonk kocht, zijn eerst en eenig erfdeel in dat land, hetwelk hij *in de belofte* als geheel zijn eigen reeds beſchouwen mocht en moest. Zoo nam dan Abraham als het ware door graf en dood *bezitting* van de hem verzekerde erfenis; zoo nam ook dat ware *Zaad van Abraham*, Abrahams verwachting en hope, Jeſus Christus, bezit van de erfenis der door zijn bloed en lijden heroverde aarde, door zijne nederligging in het graf; Hij, door wien hemel en aarde gemaakt werden, en die in zijne vrijwilige vernedering en armoede om onze zonden, eenmaal geene plaats had, waar Hij het hoofd zoude nederleggen (Matth. VIII. v. 20); Hij, die ſterkere dan Samſon, die de *poorten des grafs* (3), waarin Hij beſloten en verzekerd lag, ontgrendelde en wegdroeg.

Is het vreemd, dat in tijden van bijgeloovige, en toch niettegenſtaande dat bijgeloof zomtijds zoo diep aandoenlijke vereering, de Christenen zich getrokken gevoelden naar de plaats waar dat graf was, van zoo ontzachelijke, zoo dierbare, zoo heerlijke verborgenheden eenmaal de bewaarplaats, en voor eeuwen het gedenkteeken? Doch neen! de Engelen in het graf roepen het ons toe: *Wat zoekt gij den levende bij de dooden? Hij en is hier niet, maar Hij is opgeſtaan.* Beſchouwen wij dan nu, ten ſlotte, het graf des Heeren Jeſus in verband met zijne opſtanding. *De Heere is opgeſtaan*, ziet daar den heilgroet der Engelen, de boodſchap der Apostelen, de blijdſchap der geloovigen van den vroegſten tijd der kerke. Het zij

(1) Jes. LVII. v. 2.
(2) Joh. XIX. v. 31—42.
(3) Rom. VI. v. 11.
(4) Gal. II. v. 19.
(5) Pſ. XXXII. 1 en 2. Rom. IV. v. 6 en 7.
(6) Col. III. v. 2 en 3.

(1) Heb. II. v. 14.
(2) Hand. VII. v. 5.
(3) Πύλαι ᾅδου.

ook de onze, Christenen! op dit Feeſt, ieder week, ieder oogenblik in ons leven (mocht het zijn!) en in de ure des doods! De Zon der gerechtigheid is opgegaan uit de diepte van de grafſpelonk in den *morgenſtond* (dat tijdſtip van ouds en te gelijk dat beeld van tijdelijke reddingen, en eeuwige verloſsing (1)). Wie in Hem gelooft, zal door deze kracht overwinnen, en: *Ik zal hem de morgenſterre geven*, ſpreekt de Heere (2).

Hij is *opgeſtaan*, en deze opſtanding is geen werk, dat zich bepaalt bij het oogenblik zijner perſoonlijke verrijzenis. Zij werkt dóór tot op den grooten dag. Zij is die kracht Gods, die het leven ook uit den dood *der zonde* beveelt, en daarſtelt. De Apostel Petrus *looft den God en Vader van onzen Heere Jeſus Christus die door zijne groote barmhertigheid ons heeft wedergeboren tot eene levende hope, door de opſtanding van Jeſus Christus uit den dooden* (3); en Paulus (4) ſchrijft aan dezelfde *werking der ſterkte der macht, die God gewrocht heeft in Christus als hij hem uit den dooden heeft opgewekt*, ook de bekeering van den in zijne overtredingen dooden zondaar toe: *Ook toen wij dood waren door de misdaden heeft Hij, ons levendig gemaakt* (5) *met Christus, (uit genade zijt gij zalig geworden)*; en onmiddelijk daarop, aan diezelfde hart- en geest- en eindelijk het lichaam zelve bewerkende en doorwerkende kracht, de opſtanding der uit de zonde eenmaal levendig gemaakten; *Hij heeft ons mede opgewekt* (6) ook uit het graf: *en heeft ons nedergezet in den hemel in Christus Jeſus.*

Maar daar is nog meer: ook deze aarde, de plaats van Jeſus diepe vernedering, die aarde die zijn kruis droeg, die zijn bloedzweet dronk, die zijn lichaam ontfing, die aarde wordt eenmaal, door diezelfde voort- en doorwerkende kracht der Opſtanding van Jeſus Christus, vernieuwd en als wedergeboren. Als de zweetdoek, die op Jeſus hoofd was, en als de grafdoeken, in welke zijn lichaam gewonden werd, zoo ſtaat er geſchreven *van de aarde, die Hij gegrond heeft, en van de hemelen die het werk zijner handen zijn, dat zij als een kleed zullen verouden, en als een dekkleed zal Hij ze in één rollen* (7); en *wij verwachten na Zijne belofte nieuwe hemelen, en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont* (8).

Ziet, ik make alle dingen nieuw, zegt Hij die opgeſtaan is, en Zijne opſtanding tot den eerſten gedenkdag eener nieuwe Schepping inſtelt. Op dien dag, *den dag des Heeren*, verſcheen Hij aan den discipel, dien Hij lief had, op Patmos (9). *En toen ik Hem zag*, ſchrijft die discipel, *viel ik als dood aan zijne voeten; en Hij leide zijne rechterhand op mij, zeggende tot mij: Vrees niet, Ik ben de Eerſte en de Laatſte, en Die leve, en ik ben dood geweest: en ziet! ik ben levendig in alle eeuwigheid. En ik hebbe de ſleutels der helle en des doods.* Amen!

(1) Pſ. XLVI. v. 6. XLIX. v. 15. Jeſ. XXXVI. v. 36. Gen. XXXII. v. 26—31. Exod. XIV. v. 27.
(2) Openb. II. v. 28. (3) 1 Pet. I. v. 3.
(4) Eph. I. v. 19, 20. II. v. 1, 5 en 6.
(5) *Συνέζωοποίησε.* (6) *Συνήγειρε.*
(7) Heb. I v. 10 en 11. Joh. XX. v. 7.
(8) 2 Pet. III. v. 13. (9) Openb. I. v. 9—18.

NAGELATEN GESCHRIFTEN VAN BILDERDIJK.

Mengelingen en fragmenten, nagelaten door Mr. W. BILDERDIJK. Amſt. 1834.

Reeds ſedert eenigen tijd verſcheen deze bundel uit de nalatenſchap des zaligen Dichters in het openbaar. Bekend genoeg is hij zeker reeds, zelfs door den naam alleen van den Auteur, en wij zouden er derhalve hier niet op terug komen, ware het niet, dat thans vooral de kennis der ware gevoelens van den Overledene in meer dan een opzicht van belang mag gerekend worden. Daartoe biedt ook deze bundel meer dan eene gewichtige bijdrage aan. Op deze opmerkzaam te maken, achten wij het van onzen dierbaren plicht, daar Bilderdijk, gelijk hij door een zeer geacht ſchrijver uitnemend juist genoemd werd, inderdaad als de vertegenwoordiger van echt Nederlandſche beginſelen een geheelen leeftijd door mag beſchouwd worden (1). En zoo verwijderd wij zijn van het zweren op alle bijzondere hier en daar van hem verſpreide gezegden of wijzen van beſchouwing, even zoo zeer wenſchen wij toch deze waarheid te erkennen, die voor de hoop en toekomst onzer natie, als Christenvolk, van het hoogſte gewicht is. Ons geloof als Christenen is hieraan geenszins verbonden; dit is onafhankelijk van menſchen of menſchengetuigenis; maar wel onze uitzichten en verwachtingen als Nederlanders, in welken opzichte al wat beſtemd is van uitnemenden invloed op de natie te wezen, ons niet dan aangelegen zijn kan.

Wij willen dus, uit dit oogpunt, hier niet ſpreken van het Opſtel: *Mijne levensbeſchrijving*, dat vele belangrijke bijzonderheden bevat omtrent de kindschheid en jongelingſchap van den Dichter; niet van de recht ſatyrieke *Aanbeveling eener publicatie uit de eerſte dagen der Bataafſche Republiek*; niet van de allezins merkwaardige *Memorie behelzende een ontwerp van coloniſatie voor de Nederlandſche uitgewekenen na de omwenteling van* 1795; noch over het *Letterkundig Testament* (van 1806), waarin men de kiem vindt van zoovele inzichten in taal- en letterkennis, later bij zich aanbiedende gelegenheden nader ontwikkeld, of uitgewerkt; en hetwelk op deze aandoenlijke wijze ſluit: »Mijn toeſtand die bij mijne geweldige zwakte van hoofd eene geweldige bedwelming voegt kan mij hier doen voordragen hetgeen ik anders zelf der moeite niet waardig zou achten. Maar hoe het zij, men beſchouwe dit laatſte geſchrift als eene uiterſte poging om nog nut te zijn aan de wetenſchappen en aan 't nageſlacht voor hetwelk wij eigenlijk geſchikt zijn te werken. Want het tegenwoordige verdwijnt en de toekomst is het doel van de geheele ſchepping, en behoort ook het onze te zijn. Deze woorden bevatten meer dan ik thands onderſcheiden kan uitdrukken. Die ze in al hunnen omvang verſtaat, diens hart zal het

(1) *Nederl. Gedachten* van Dec. 1831.

mijne erkennen. Ik heb gedaan, wat ik konde, het overige blijve thands Gode bevolen, die een gelukkiger tijd doe aanbreken, en aan wiens genade ik mij bevele. Op uwe zaligheid wachte ik, o Heer! Gij die voor mij voldaan hebt, en in de vereeniging met wien alleen alle goed, zoowel verſtandelijk als zedelijk, beſtaan kan! Amen!" — Wij willen alleen uit de van bl. 101 tot het einde geplaatſte uittrekſels van brieven, twee of drie plaatſen mededeelen, van bijzonder belang voor 's mans gezindheden vooral in den laatſten tijd zijns levens.

De eerſte gaat over zijnen ſtrijd tegen den Geest der Eeuw (bl. 165). Zij luidt dus: »Ieder moet in dezen ſtaat van benaauwdheid zijne innige roeping volgen, en de moed om zijn ſtem tegen het raaskallend geſchreeuw door te doen klinken, werkt meer uit, dan het onderhandsch overhalen van lieden, die het opzien om deze of gene redenen ſchroomen. Partij te maken, ja, zal beter met zachte en ſtille *inductiën*, met heimelijk en bedekt *inſinueren* en *influeren* gelukken; maar, geloof mij, het is daar meê niet te doen. Wij Christenen moeten, wij mogen geen partij tegen partij ſtellen. Individueel moeten wij werken, en elk naar zijn aart en ontfangen gaven. Het is onze Heer en God, dien het toekoomt die pogingen in een verband te brengen, hetgeen wij niet kunnen, niet mogen zien, maar dat eeniger tijd blijken zal. Hij-zelf, Hij-alleen, zal zijn Rijk bevestigen, de zijnen redden; maar in de eer daar van koomt het niemand toe, deel te willen hebben. Wij werken hetgeen ons wordt bevolen te doen, onbekwaam tot meer; en ons ook niet moetende aanmatigen in te zien, wat er van worden zal, hier iets nalatende, daar iets buiten hetgeen bevolen wordt, meer doende. Met de beste inzichten kan dit geſchieden, maar verkeerd is het van den werkman, aan wien het plan hoe 't worden moet, niet meêgedeeld is. Het Rijk van Christus op aarde moet in ons beginnen, zijn bevel in ons ſpreken, en blindelings moeten wij gehoorzamen."

De tweede (bl. 177, 178) gaat over de Reformatie. »Ja zeker geeft de rechte beſchouwing der reformatie een alleraandoenlijkſten indruk voor die haar wel inziet. Doch welke ſchrijver heeft dit recht gedaan? Bij den eenen is het alleen een middel van tegenwerking tegen het bijgeloof, het zedenverval, enz. Bij den ander een middel van beſchaving, van uitbreiding der wetenſchappen. Bij den derde, het ſtellen van een partij tegen een overheerſchende partij. Bij den vierde, een vrijmaking van het vorſtengezag, en een onderwerping van de kerk aan de aardſche ſtaatsmachten. Ziet iemand er de voorbereiding van het Rijk Gods in? Ach ook hierin is de Geſchiedenis altijd misbruikt geworden, en zij wordt het ſteeds. Gelukkig het land, waar zij eens openlijk, algemeen, en goed geleerd wierd! Het verkeerd begrip van de Historie, en gebrek van de eenheid daarin te beſchouwen, is de bron van duizend ongelukken (1)".

De derde plaats is mede aandoenlijk en treffend, (bl. 145): »Het is toch eenmaal zoo op deze aarde, dat wij er eerst een walging van moeten hebben, eer wij den hemel ſmaken of zelfs verlangen kunnen; en derhalve danken wij Gods Voorzienigheid ook voor dien ijdelen arbeid, en de kwellingen, die hij met zich brengt en na zich ſleept, wanneer zij dien in onzen weg ſtelt; en, lieve vriend, beklagen we ons niet, noch dat hij zoo ijdel is, noch dat wij hem aanvaard en doorgezet hebben. Geen mislukking geen teloorſtelling, of zij is een rechtmatige dankſtof." En eindelijk, bl. 163: »'t Is de tijd, dat God door zijn kracht de menſchelijke wijsheid beſchamen wil, en alles ſpant met de profeciën zamen om ons dit te toonen. De overſtrooming moet nog verder gaan, eer God zich kennelijk voor 't oog des Heelals openbaart. Houden wij ons zuiver van de beſmetting, maar laten wij die vuil is nog vuiler worden. Hij, het Hoofd zijner kerk, koomt haastelijk, en zijn loon is met Hem."

(1) Men verg. hieromtrent vooral de *Opſtellen van godgeleerden en zedekundigen inhoud*, Dl. II. bl. 90. »Inderdaad, de geheele loop der zaken toont ons, dat Christus geen zichtbaar, geen ander hoofd zijner kerk wil; en daarom moest dit hoofd in zoovele *écarts* vallen, en zelfs hoe ongaarne ook, gebracht worden tot een wezenlijk Antichristendom."

EENE PROEVE VAN DE HUISSELIJKE ZEDEN ONZER VOORVADEREN.

Onze Voorouders dachten anders omtrent dit punt (de huisſelijke vereering Gods) dan tegenwoordig ſtijl is. Des avonds inzonderheid riep elk huisvader zijne dienstboden zoowel als zijne kinderen tot zich in zijne binnenkamer en bad voor en met hun en gaf hun zijn zegen, alvorens ter nachtrust te gaan. En velen openden op gelijke wijze den dag. Zoo plach (want van het gebed voor de maaltijd, en het danken, waarmeê zij beſloten werd, nu meestal afgeſchaft, ſchoon in mijnen bloeitijd niemand dit verzuimd zou hebben, ſpreek ik niet), zoo plach, zeg ik, in de huisgezinnen ook onder de maaltijd, die volſtandig met het overluid gebed van den man des huizes of zijn oudſten zoon ingezegend werd, waartoe bijzondere lezenaars (als men het noemde) in elke huishouding tot het *ameublement* der eetkamer behoorden, en de huisbijbels met zoogenaamde kapittelſtokjes, met een ketentjen aan 't beſlag vast zijnde, ter plaatſe waarbij men gebleven was, inleide. Het morgengebed werd op gelijke wijze in waarde gehouden, waar de drokte van beroep het toeliet, maar het avondgebed was altijd algemeen. Voorbereid door het gebed, at men met gevoel voor Gods weldaad, in de ſpijs, en dubbeld was de verkwikking; en de nachtrust was verkwiklijk in het gevoel van des Hoogſten bewaking; gelijk men het daaglijksch beroep waarnam met vertrouwen op den afgebeden zegen, in trouw en rechtſchapenheid van hart. Moest zoodanig een land niet bloeien, woonde Gods Geest daar niet in? — Doch men heeft zich tot den Baäl gekeerd, en die Geest is geweken, en de zegen met Hem!

(Bilderdijk, *Kerkredenen van Merle d'Aubigné*. bl. 177, 178).

te AMSTERDAM, bij G. van PEURSEM, in de nieuwe spiegelstraat bij de kerkstraat.